

ARABISCHE CULTUUR EN ISLAM (3)

De rol van adellijkheid, stam en status

[Abdel El Makhloufi](#) en [Harrie Teunissen](#)

Harrie: Ibn Khaldun begint zijn 'Boek der historische exempelen', het *Kitab Al Ibar*, met de geschiedenis van Berbers en Arabieren in Noord-Afrika. En de eerste woorden van zijn autobiografie zijn: 'Mijn naam is'. Dan geeft hij zijn volledige naam, die tegelijk zijn (patrilineaire) genealogie vormt. 'Maar,' zegt hij, 'tien generaties verbinden ons met de stichters van het huis Khaldun. Even zo vele generaties zijn verloren gegaan.' In zijn beroemde geschiedenisboek schrijft hij zelfs: 'De genealogie is een denkbeeldig iets.' Dat wil zeggen, hij beschouwt de genealogie enerzijds als iets werkelijks, maar anderzijds zegt hij, schrijvend in de veertiende eeuw, dat het niet kan dat er teruggaand tot de achtste eeuw maar tien generaties zijn.

Abdel: Ja, er zitten meestal diverse gaten in een stamboom.

Harrie: Daarom zegt hij ook: hoe verder je terug gaat, hoe meer de genealogie een denkbeeldig iets is. Maar dat wil niet zeggen dat die voorstelling niet ontzettend machtig is. Op die betekenis en het belang van de genealogie gaat hij verder in, welke rol deze speelt bij de verhouding tot de stam...

Abdel: ... maar ook in economische zin.

Harrie: Centraal bij hem staat het vraagstuk van 'solidariteit gebaseerd op bloedverwantschap'. Die zogenaamde 'asabiya' verandert van karakter met name door, de transformatie van stam, naar stad, naar staat.

Abdel: Dat heeft alles te maken met het belang van de sociale status (statuur). In Marokko of in een ander Arabische land bepaalt nog steeds de statuur, je afstamming, wat je positie is op de sociale ladder. Soms geldt dit ook voor binnen de politiek.

Harrie: Maar zit er een Andalusische achtergrond in de afstamming?

Abdel: Ja. De Arabieren hebben zich door de eeuwen heen gemengd met de Berberse stammen in Noord-Marokko, Algerije, Tunesië en Libië. Wat interessant is aan Noord-Marokko en met name het Rifgebergte, is dat sommige dorpen bekend zijn als centra van kennis en islamitische wetenschappen. Kinderen krijgen daar al op jonge leeftijd les in taal en in het lezen van de Koran. Volwassenen worden in de zogenaamde madrassa's opgeleid in islamitische wetenschap zoals Hadith, Fiqh en Tafsir. Vaak, maar niet altijd, wonen in die dorpen bekende geleerden ('ulama'), zeer gerespecteerde families die genealogisch afstammen van de profeet, de zogenaamde 'shorafa' (of 'shorfa' in het Marokkaans) genoemd.

Harrie: Die afstamming is tegelijkertijd een probleem dat je terug ziet bij de hadj. Aan de ene kant is er de genealogie die een adellijke status toekent aan afstammelingen van de profeet. Aan de andere kant zijn voor God alle mensen gelijk en is er geen hiërarchisch verschil tussen mensen. Want wie was de eerste moslim? Dat was niet Mohammed, dat was zijn vrouw. Mohammed zelf twijfelde in het begin.

Abdel: Nee, de openbaring kwam tot de profeet Mohammed en niet tot zijn vrouw. De eerste die volgens de overlevering óver de openbaring hoorde, was zijn vrouw Khadija bint Khowaylid.

Harrie: En degene die daarop volgende was een slaaf. Dat is op zich heel interessant.

Mohammed zelf was, toen hij de eerste ingevingen van God kreeg, helemaal in de war.

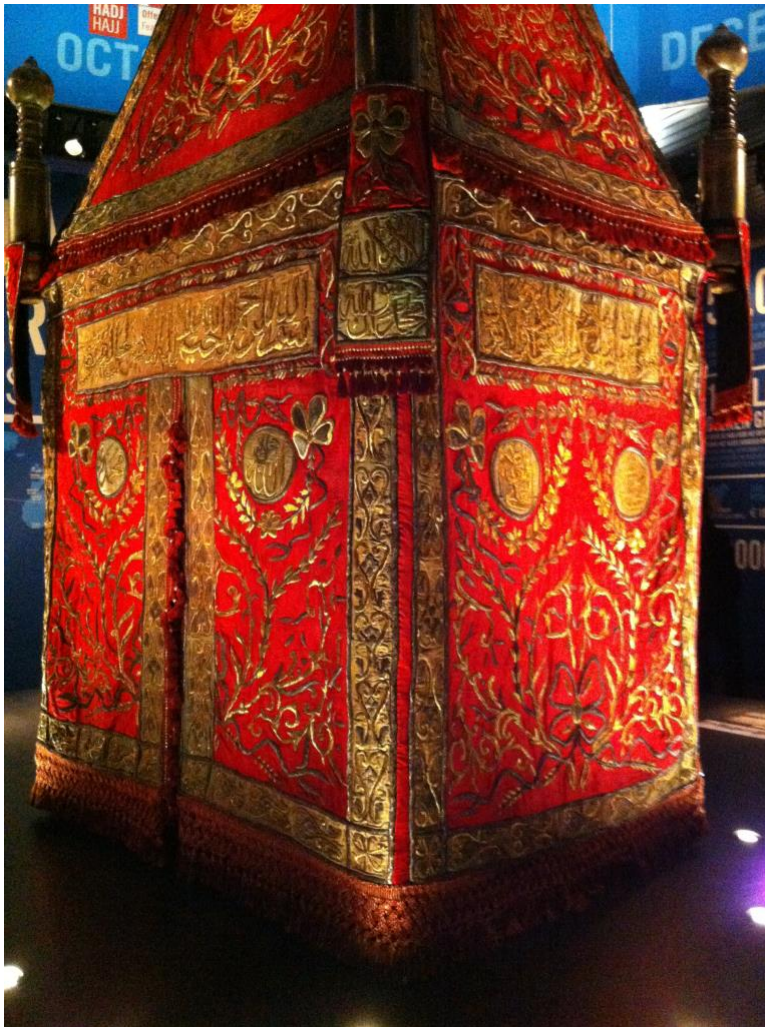
Abdel: Toen Mohammeds vrouw zijn verhaal hoorde, steunde ze hem. Het is een bekend verhaal, volgens Sira-Nabawiya ('het leven van de profeet') en de Tafsir van de eerste soera van de quran 'Soerat Al-Iqrā'. Mohammeds vrouw was dus de eerste muslim(a)ja. Later volgden andere leden van zijn eigen familie (Ali Ibn Abi Talib, zijn neef en latere schoonzoon, en Zaid Ibn Haritha, door de profeet geadopteerd). Daarna zijn metgezellen Abu Bakr Essidik, Othman Ibn Affan, Abdurrahman Ibn Aouf, Talha Ibn Oubaidillah en Saad Ibn Ibi Wakkas.

Harrie: Het interessante is nu, dat in die religieuze geschiedenis, de status van de stam er niet toe doet. Er is dus vanaf het begin een gespannen verhouding tussen enerzijds de adellijke lijnen van de clan en de stam, en anderzijds het gelijkheidsideaal tegenover God. Die spanning komt voortdurend terug in de religieuze geschiedenis. Alle hervormingsbewegingen in de islam verzetten zich tegen de bestaande hiërarchie. Dat is ook wat Ibn Khaldoen naar voren haalt: de spanning tussen de invloed van de stam en hoe die spanning verandert als er een stad gesticht of een staat geformeerd wordt. Het lijkt één ontwikkeling, maar het gaat om allerlei transformaties. Daartegenover staat een godsdienstige houding die eigenlijk dwars op die adellijke status staat. Daarom is het zo vreemd dat een shorfa-familie een bijzondere status krijgt: dat is bijzonder, maar tegelijk ook heel problematisch.

Abdel: Het is zeker problematisch als de status van shorfa-familie wordt misbruikt voor bepaalde economische of politieke doeleinden. Het is bekend dat in moslimlanden afstammelingen van de profeet veel respect genieten. Dat heeft vooral te maken met respect en liefde voor de profeet, zijn familie en zijn metgezellen.

Harrie: Wat me opvalt als het gaat om de hadj, in wat ik er over heb gelezen (die ik als niet-moslim natuurlijk nooit heb gedaan), is dat juist de omgang met de kleding, de sociale onderscheiding en hiërarchie wordt weggewist. Dus in de hadj is dat element – namelijk elke moslim is gelijk – het belangrijkste. Stand- en statusverschil, adellijk of niet, geleerd of niet, maakt daar niet uit: in hadj is het gelijkheidsideaal het meest sterke element.

Mahmal (Egypte, Caïro 1867-76), Collection of Islamic Art, Londen, TXT 442.

Vanaf zijn introductie door de Egyptische sultan Baybars in 1266 was de baldakijnvormige *mahmal* het middelpunt van de jaarlijkse hadj-karavaan naar Mekka. Het was een symbool van politiek gezag over Mekka en Medina en werd gedragen door een speciaal daarvoor uitgezochte kameel. De *mahmal* had geen functie tijdens de rituelen van de bedevaart zelf of een connectie tot de Ka'ba. Hij was vermoedelijk leeg, hoewel sommige reisverhalen vermelden dat er een koran of tapijt in werd vervoerd. Zie *Verlangen naar Mekka. De hadj in honderd voorwerpen* (2013, p. 76).

MAGAZINE: NUMMER 1²⁰¹⁴

2 | 2014 – HET BEELD VAN MOSLIMS IN NL

Over moslims in de Nederlandse maatschappelijke verbeelding

INTRO

1. **Heidi de Mare**, 'Een ge(s)laagde beeldformatie? De maatschappelijke verbeelding van moslims in NL' **PDF-1**

KADER

2. **Heidi de Mare**, 'Beeldopvattingen in Nederland (kader 1). Een kleine genealogie van het Europese beeldbegrip' **PDF-2**
3. **Heidi de Mare**, 'Burger en publieke ruimte (kader 2). Cultureel vacuüm of verzadigd domein?' **PDF-3**

COLUMN

4. **Leo van Bergen**, 'Blikvanger. Anthonie van Leeuwenhoek en de moslima' **PDF-4**
5. **Gabriël van den Brink**, 'Beelden als voorbode' **PDF-5**
6. **Heidi de Mare**, 'Politieke comfort zone? Dan kijken we nog maar eens!' **PDF-6**
7. **Joost Pollmann**, 'Steekproef. De Groene Amsterdammer in bange tijden' **PDF-7**

BESPIEGELING

8. **Heidi de Mare**, 'Het verlangen naar Mekka. Samenspraak naar aanleiding van een tentoonstelling' **PDF-8**
9. **Abdel El Makhloufi & Harrie Teunissen**, 'De hadj naar Mekka (1). Een reis met een lange geschiedenis' **PDF-9**
10. **Abdel El Makhloufi & Harrie Teunissen**, 'De kern van de hadj (2). Hadj als spirituele ervaring' **PDF-10**
11. **Abdel El Makhloufi & Harrie Teunissen**, 'Arabische cultuur en islam (3). De rol van adellijkheid, stam en status' **PDF-11**

12. **Abdel El Makhloufi & Harrie Teunissen**, 'Islam: religie en cultuur (4)' **PDF-12**
13. **Abdel El Makhloufi & Harrie Teunissen**, 'Het beeldverbod (of niet) (5). Naar aanleiding van beeldenaars op islamitische munten' **PDF-13**

ESSAY | onderzoek

14. **Nadine Huiskes**, 'Persfoto's van moslims. Mentale beeldvorming en de media' **PDF-14a** en 'Visuele stereotypen? Wat zien we als we naar een persfoto kijken?' **PDF-14b**
15. **Gawie Keyser**, 'Angst is goed. Het beeld van de gevaarlijke ander in cinema en de populaire cultuur' **PDF-15**
16. **Heidi de Mare** m.m.v. **Gabriël van den Brink**, 'Vanuit de ooghoek. Persfotografie als mentale graadmeter?' **PDF-16**. Plus Beeldformaties **PDF 16-1**, **PDF 16-2**, **PDF 16-3**, **PDF 16-4**, **PDF 16-5**, **PDF 16-6**, **PDF 16-7**.
17. **Sjoerd-Jeroen Moenandar**, 'Vertrouwd en vreemd. "Echt Hollands" in hedendaagse multimedialkunst' **PDF-17**
18. **Joost Pollmann**, 'Moslims in cartoons. Het gemak van de boerka en andere stereotypen' **PDF-18**
19. **Wilbert Schreurs**, 'Moslims in de Nederlandse reclame. Op zoek naar de speld in de hooiberg' **PDF-19**
20. **Connie Veugen**, 'Altaïr Ibn-La'Ahad. Arab Assassin or all-American game hero?' **PDF-20**

VERANTWOORDING

21. **Heidi de Mare**, 'Verantwoording. Hoe zijn we tot dit thema gekomen?' **PDF-21**

DOSSIER (eerdere publicaties van de (gast)auteurs over deze thematiek):

22. **Gabriël van den Brink** (2004), *Tekst, traditie of terreur? Naar een moderne visie op de islam in Nederland* (FORUM) **PDF-22**
23. **Harrie Teunissen** (2005), '[Van Poitier tot Fortuyn. De islam als spiegel van de Lage Landen](#)', in: *Sociale integratie ... zo informeerden wij elkaar. Islam & Integratie. Rapport informatieronde*, Rotterdam 2005: 109-152.
24. **Harrie Teunissen** (2006), '[Foto van Mohammed](#). Het islamitisch beeldverbod als westerse mythe', in: *Christen Democratische Verkenningen – Zonder geloof geen democratie*: 245-259.
25. **Gabriël van den Brink** (2008), 'Capituleer niet voor de radicale Islam', *NRC Handelsblad*, 3 maart 2008. **PDF-25**
26. **Willem Witteveen** (2010), 'Montesquieu en het boerkaverbod', in: *Nederlands Juristenblad* 911: 1-8. Herpublicatie met toestemming van Uitgeverij Kluwer. **PDF-26**
27. **Joost Pollmann** (2012), fragment uit *Chouf! Qra! Kijk! Lees! Strips & cartoons in de Arabische wereld* (FORUM). **PDF-27**
28. **Nadine Huiskes & Heidi de Mare**, 'Meer, maar opener' (2012). **PDF-28**
29. **Harrie Teunissen** (2014), 'IBN AL-ARABI en de spirituele verbeelding', **PDF-29**, bewerkt fragment uit: [Mystiek van de Islam](#) (2006).

Waarschuwing vooraf

De voorbereidingen van dit nummer over moslims in de Nederlandse verbeelding gingen ruim een jaar geleden van start. Ons doel was zorgvuldig in kaart te brengen hoe de beeldvorming in deze verloopt. Inmiddels hebben zich in de wereld nieuwe, en soms huiveringwekkende ontwikkelingen voorgedaan, die het beeld van moslims in Nederland en daarbuiten beïnvloeden. Het leek ons zowel om praktische als om inhoudelijke redenen niet verstandig ook deze ontwikkelingen mee te nemen. Wellicht krijgen ze een plaats in een volgend nummer, gewijd aan geweld in beeld. Vooral nog is de beeldvorming met betrekking tot gewone moslims al ingewikkeld genoeg. Voor het **beeldgebruik** in dit nummer, zie de toelichting in de bijdrage 'Vanuit de ooghoek'